

SOSIAALITYÖN HYVÄ TULEVAISUUS

ISON kevätseminaari,
Kunnonpaikka, Kuopio

Pekka Karjalainen

22.5.2019

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Sosiaalityön tulevaisuus selvitys

- STM asetti 2.10.2018 selvityshenkilöryhmän pohtimaan sosiaalityön tulevaisuutta sekä laatimaan konkreettiset toimenpide-ehdotukset sosiaalityön tulevaisuuden vision toteuttamiseksi
- Selvityshenkilöryhmä: YTT Anna Metteri, VTL Pekka Karjalainen ja VTM Minna Strömberg-Jakka
- Työskentelyaika 2.10.2018 - 17.4.2019
- Työn tukena toimi laaja taustaryhmä
- Hyödynnettiin kansallisia työryhmiä ja verkostoja sekä kokeiluhankkeita

Selvitysehtävä

- Määritellä, mihin sosiaalityöllä pyritään yhteiskunnassa, yhteisöissä ja yksilöiden kohdalla
- Tunnistaa keskeiset ilmiöt ja toiminta-areenat, joiden kohdalla sosiaalityön osaamista eniten tarvitaan
- Löytää keinoja sosiaalityön tavoitteellisuuden ja vaikuttavuuden näkyväksi tekemiseen ja todentamiseen arjen perustyössä
- Esittää ratkaisuja sosiaalityön osaamistarpeisiin vastaamiseksi sekä vaikuttavien työmenetelmien ja monitoimijaisen yhteistyön edistämiseksi
- Esittää konkreettisia sosiaalityön ja asiakasohjauksen toimintamalleja maakunnallisessa toimintaympäristössä
- Huomioida erityisesti paljon palveluja tarvitsevien asiakkaiden tarpeisiin vastaaminen

Visio: Sosiaalityö 2030

Tulevaisuuden sosiaalityö toimii mahdollisimman **lähellä ihmisten elämänpiiriä**. Sosiaalityö on matalalla kynnyksellä tavoitettavaa **lähipalvelua**, jolle on ominaista kasvokkainen tai etäyhteyksin tapahtuva vuorovaikutus, yhteisöllinen lähestymistapa ja yhteiskunnallinen näkökulma. **Ymmärrys** paikallisista ja globaaleista **ilmiöistä** sekä toimintaympäristöistä suuntaavat työtä.

Sosiaalityö **käyttää systematisoituja** ja kumppanien kanssa jaettuja vaikuttavia toimintamalleja ja **menetelmiä** sekä soveltaa niitä ihmisten yksilölliset tarpeet huomioiden. **Tutkimukseen, kehittämiseen ja innovointiin** perustuvat käytännöt rakentavat sosiaalityön monialaista menetelmällisyyttä. Sosiaalityö on **erityistä asiantuntijuutta** vaativa ala, joka rakentuu vahvasti myös **ammattieettisten periaatteiden** varaan.

Sosiaalityö on **luonteva osa tulevaisuuden sosiaaliturvaa**, jossa se kantaa erityistä vastuuta osallisuuden edellytyksistä kaikille.

Sosiaalityön peruspilarit

- **Huolenpito:** Sosiaalityö on ihmisten elämäntilanteista lähtevää auttamistyötä ja vastaa osaltaan vahvasti perustuslain mukaiseen huolenpidon velvoitteeseen kohdentaen tukea sitä eniten tarvitseville.
- **Osallisuus ja merkityksellisyys:** Sosiaalityö tukee vaikuttavin työmenetelmin osallisuuden, merkityksellisyyden ja aktiivisen osallistumisen ja oppimisen toteutumista ihmisten arjessa edistäen näin yhteiskunnallista yhteenkuuluvuutta ja turvallisuutta sekä ihmisten hyvinvointia ja terveyttä.
- **Oikeudet ja velvollisuudet:** Sosiaalityö auttaa ihmisiä löytämään oman paikkansa yhteiskunnassa ottaen huomioon heidän oikeutensa ja velvollisuutensa yhteiskunnan jäseninä.
- **Palvelut ja etuudet:** Sosiaalityö huolehtii osaltaan asiakkaan tarvitseman tuen, palvelujen ja etuuksien yhteen nivomisesta siten, että asiakas kykenee etenemään kohti tavoitteitaan sekä hänen tai hänen perheensä elämäntilanteen kokonaisuus tulee huomioiduksi.
- **Selkeä kokonaisuus:** Tulevaisuuden sosiaalityöllä on selkeä rooli sosiaali- ja terveydenhuollossa ja ihmisten työ- ja toimintakykyä sekä työllistymistä edistävissä palveluissa. Sosiaaliturvan ja palvelujen vaikuttava toimeenpano sekä jatkuva kehittäminen edellyttävät ihmisten ja paikallisyhteisöjen arjen sekä yhteiskunnallisten ilmiöiden, kuten köyhyyden ja eriarvoistumisen prosessien syvällistä ymmärtämistä.

Tiekartan pääteemat ja toimenpidesuosituksukset

- Osaaminen ja osaamisen johtaminen prioriteetiksi
- Vaikuttavuus palvelutoimintaa läpäiseväksi periaatteeksi
- Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta osaksi käytännön työtä

- Käyttäjä- ja elämäntilanelähtöiset palvelut lähtökohdaksi sosiaali- ja terveydenhuollossa
- Toimiva Kela- ja työvoimapalveluyhteistyö
- Asiakasohjaus- ja palveluprosessit toimiviksi
- Sosiaalityön kumppanuuksia kehitettävä eri toiminta-areenoilla
- Järjestöyhteistyö voimavaraksi

- Vakiintuneiden ja tulossa olevien ilmiöiden tunnistaminen ja jalostaminen ratkaisuiksi
- Rakenteellinen sosiaalityö vakiinnutettava työmuodoksi
- Globaalit ja ylirajaiset ilmiöt huomioitava sosiaalityössä

- Sosiaalityötä asiakkaan kanssa
- Sosiaalityö asiakkaiden oikeuksia ajavaksi työksi
- Asiakasosallisuus ja yhteiskehittäminen voimavaraksi
- Sosiaalityö turvattava lähipalveluna

Osaava ja vaikuttava sosiaalityö

- **Sosiaalityöhön tulee kehittää systematisoituja ja vaikuttavia työmenetelmiä**, ja soveltaa niitä eri toiminta-areenoilla sekä palvelukokonaisuuksissa ja -ketjuissa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää paljon palveluja tarvitsevien tunnistamiseen sekä taitojen kehittämiseen ihmisen kohtaamisessa ja tukemisessa.
- **Osaamista tulee kehittää laaja-alaisissa kokonaisuuksissa eli orientaatioissa**, joita ovat varhainen tuki ja hyvinvoinnin edistäminen sosiaalisina investointeina, tehostettu yksilökohtainen sosiaalityö, yhteisösosiaalityö ja rakenteellinen sosiaalityö.
- **Sosiaalityössä on selkeytettävä vaikuttavuuden seuranta** sekä otettava käyttöön sosiaalityöhön sopivat vaikuttavuutta, hyvinvointia ja toimintakykyä arvioivat mittarit. Vaikuttavuusmittarien tulee eritellä työskentelyn tavoitteet, käytetyt työmenetelmät, asiakkaan elinolosuhteet ja työskentelyssä saavutettu muutos. Vaikuttavuuden seuraamisen tulee olla asiakasta osallistavaa ja sen on lisättävä työskentelyn vastavuoroisuutta. Mittarit tulee integroida asiakastietojärjestelmiin ja vaikuttavuuden tulee olla koko palvelutoimintaa läpäisevä periaate.
- **Sosiaalityön osaamista tulee tukea tutkimuksen, tutkivan kehittämisen, innovaatiotoiminnan ja osaamisen johtamisen avulla**. Sosiaalityön ammattilaisten ja asiantuntijoiden työn tulee olla riittävän autonomista ja motivoivaa. Työntekijöille tulee luoda uralla etenemisen rakenteet myös omissa organisaatioissaan.

Kumppanuuksia luova sosiaalityö

- **Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut on toteutettava käyttäjä- ja elämäntilannelähtöisesti.** Poisohjaamisen kulttuurista luovuttava. Asiakkaan saatava tarvittaessa akuutti apu tilanteessa, jossa hänet ensimmäiseksi kohdataan. Sosiaalityöntekijän täytyy olla mukana sosiaali- ja terveydenhuollon moniammatillisissa tiimeissä. Erikoissairaanhoidossa sosiaalityöntekijän osaaminen on tunnistettava ja sisällytettävä palvelukuvauksiin eri toimialueilla.
- **Kela-yhteistyöhön on rakennettava menettelytavat, joilla voidaan ehkäistä etuuksien viivästyminen sekä etuuksien ja palvelujen väliin putoaminen.** Kelan ja sosiaalityön roolit, työnjako ja asiakasohjauksen periaatteet vaativat edelleen selkiyttämistä. Tietoteknisten ratkaisujen on oltava toimivia sekä asiakasrajapinnassa että viranomaisien kesken. Kelaan on lisättävä koulutusta ja osaamista sosiaalityöstä ja sosiaalipalveluista
- **Yhteistyössä työvoimapalvelujen kanssa sosiaalityöntekijän on käytettävä osallisuutta luovia ja kannustavia menettelytapoja** sekä autettava ihmisiä löytämään omat unelmansa ja paikkansa yhteiskunnassa. Mitä korkeampi työllisyystavoite yhteiskunnalla on, sitä merkittävämpi rooli on sosiaalityöllä ja toimintakyvyn tukemisella.
- **Sosiaalityön osaaminen ja toiminnan edellytykset on varmistettava eri areenoilla** kuten sosiaalihuollossa, terveydenhuollossa, mielenterveystyössä, kuntoutuksessa, työterveyshuollossa, päihdetyössä, lapsiperheiden sosiaalityössä, vammaistyössä, vanhustyössä, kouluissa ja ammattioppilaitoksissa, maahanmuuttotyössä, rikosseuraamustyössä, poliisin ja puolustusvoimain työssä sekä julkisissa että yksityisissä organisaatioissa.
- **Vakiinnutetaan järjestöjen ja sosiaalityön yhteistyö tavoitteelliseksi toiminnaksi ja yhteiseksi voimavaraksi.** Sosiaalityössä on opittava hyödyntämään luovia ja spontaaneja paikallisia kumppanuuksia asiakkaiden ja asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

Osallistava ja valtaistava sosiaalityö

- **Osallisuus nähtävä** sosiaalisena, toimintakyvyllisenä ja taloudellisena hyvinvointina.
- **Osallisuuden esteet tulee tunnistaa ja purkaa.** Asiakaskohtainen sosiaalityö tarvitsee tuekseen yhteisöllisiä ja rakenteellisia orientaatioita.
- **Sosiaalityössä on lisättävä osallisten asiantuntemuksen hyödyntämistä** sekä tästä saatavan tiedon seuranta ja arviointia. Myös eri palveluntuottajien tulee sitoutua näihin periaatteisiin. Yhteiskehittämistä tulee hyödyntää palvelujen suunnittelussa sekä sosiaalityön menetelmien kehittämisessä. Sosiaalityö on myös asiakkaiden etuja ja oikeuksia ajavaa työtä.
- Asiakasraadeista, **vertaistukea antavista tahoista**, kokemusasiantuntijoista ja kehittäjäasiakkaista tulee rakentaa **laajempi verkosto**.
- **Sosiaalityön tulee olla jalkautuvaa matalan kynnyksen lähipalvelua**, jossa toteutuu alueperustainen yhteisöllinen lähestymistapa. Digitaalisten palvelujen kehittämisessä on huomioitava palvelujen tarpeenmukainen saatavuus ja asiakkaiden mahdollisuudet hyödyntää palveluja.

Ilmiölähtöinen ja yhteiskunnassa vaikuttava sosiaalityö

- **Sosiaalityötä on kehitettävä ilmiölähtöiseksi ja sektorirajat ylittäväksi työksi**, joka välttää ongelmalähtöistä asioiden käsittelyä. Ilmiölähtöinen sosiaalityö pystyy löytämään ongelmien juurisyitä, joilla on merkitystä työn vaikuttavuuden ja varhaisen tukemisen kannalta.
- **Ilmiöt ovat ajassa muuttuvia, joten niitä ei tule pilkkoa asiakasprosessin eri vaiheisiin eri palveluntuottajille** (vrt. tuotteistaminen), vaan niitä luonnehtii kokonaisvaltaisuus, mikä on sosiaalityön erityinen vahvuus.
- **Rakenteellinen sosiaalityö tulee vakiinnuttaa jatkuvasti käytössä olevaksi toimintamuodoksi**. Se tunnistaa ajalle tyypillisiä tai paikallisia ilmiöitä parantaen palvelujen kohdentumista ja tavoitteenmukaisuutta. Tulee luoda toimintakäytännöt, jotka mahdollistavat rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin tuottaman tiedon hyödyntämisen päätöksenteossa.
- **Globaalit ja ylirajaiset ilmiöt tulee huomioida sosiaalityön osaamisalueina**. Esim. sotiin ja konflikteihin liittyvällä pakolaisuudella, ilmastonmuutoksella ja siihen liittyvällä elinmahdollisuuksien kapeutumisella voi tulevaisuudessa olla suuri merkitys hyvinvoinnille ja ympäristön kestävyydelle ja sitä kautta yksilöille.

Uusi sosiaalityön (hybridi)osaaminen

- Osatekijöinä: ammatilliset taidot, kokemus, tieto, ja sen soveltaminen, vaikuttaminen, julkisuuden hallinta ja lakien tuntemus
- Vaatii monialaisten menetelmien soveltamista ilmiölähtöisesti
- Työn vaikutukset näkyvät työn kohteena olleiden yksittäisten asioiden lisäksi: terveydessä, osallisuudessa, kuntoutumisessa, aktivoitumisessa, työ- ja toimintakyvyssä, työllisyydessä
- Rakenteellisen sosiaalityön yhteiskunnalliset vaikutukset: esim. eriarvoisuuden väheneminen, asumiseen ja yhdyskuntaan liittyvät vaikutukset
- Edellytyksenä: sosiaalialan ammattilaisella oltava mahdollisuudet kehittyä osaamisensa hyödyntämisessä
- Esteinä esim.: byrokraattiset organisaatiot (etuuksissa ja palveluissa), osaamisen johtamisen haasteet
- Ratkaisuna: Metodisuuden, geneeristen menetelmien ja orientaatioiden vakiinnuttaminen osaamisperustaksi sekä tavoitteellinen työtapa ja vaikuttavuuden asiakaslähtöinen hyödyntäminen. Varmistettava edellytykset tehdä sosiaalityötä.

Sosiaalityötä viranomaisvastuulla ja ilman

- Sosiaalityö on ihmisiä kohtaavaa työtä, joka käyttää yhtenä työn välineenä hallintopäätöksiä eli julkista valtaa
- Tulevaisuudessa on varmistettava sosiaalityön paikka julkisen sosiaalihuollon järjestämismvastuulla tapahtuvana toimintana
- On tunnistettava sosiaalityön roolit myös kolmannen sektorin ja yksityisen sektorin toiminta-areenoilla
- Sosiaalityön toteuttamista voi ohjata sosiaalihoitolain (1301/2014) sijaan muu lainsäädäntö (aktivointi ja työllistymiseen liittyvät velvoitteet)
- Vaikka lakisääteisen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottamiseen ei sisältyisikään varsinaista päätöksentekoa, ne voivat olla luonteeltaan julkisia hallintotehtäviä
- Sosiaalityö on luonteeltaan palvelutoimintaa, joka ei aina identifioi asiakkuuksia ja perustuu vahvasti sosiaalityön ammatillisiin ja eettisiin periaatteisiin
- Sosiaalityötä ei voi sitoa täysin hallinnollisiin rakenteisiin, sillä palvelukäsitykset sekä yksilöiden ja paikallisyhteisöjen tarpeet muuttuvat

▶ Lähde: Liukko, Eeva & Nykänen Eeva 2019.

Sosiaalityön valtakunnallinen kehittämisohjelma

- Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön uudistamiseksi ja konkretisoimiseksi on toteutettava valtakunnallinen kehittämisohjelma, joka määrittää pilottien avulla sosiaalityön paikat ja roolit uudistuvassa sosiaaliturvassa, palvelujärjestelmässä sekä paikallisissa toimintaympäristöissä. Kehittämistyössä on hyödynnettävä Toimi-hankkeen, PRO-SOS ja ISO-SOS -hankkeiden sekä Osallistavan sosiaaliturvan kuntakokeilun tulokset.
- Kehittämisohjelman tavoitteet tulee sitoa soveltuvin osin sosiaaliturvan kokonaisuudistukseen etuuksien ja palvelujen yhteensovittamiseksi sekä palvelujen resursoimiseksi. Uudistuvat sosiaalityön palvelut toteuttavat samanaikaisesti osallisuuden, osaamisen, toimintakyvyn ja työllisyyden tavoitteita.

Julkaisu

- Tiekartta 2030. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys:
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161612>
- STM:n tiedote: https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/selvityshenkilot-sosiaalityolla-luodaan-osallisuuden-edellytykset-kaikille